

18- Denizlerde vukua gelen medd ve cezir gibi evliya arasında da bast-ı zaman...

İ'lem eyyühe'l-aziz! Denizlerde vukua gelen medd ve cezir gibi evliya arasında da bast-ı zaman,

(Hâşiye: Bast-ı zaman sırrıyla çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı mi'rac, bu hakikatin vücudunu ispat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Mi'racın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs'ati ve ihatası ve uzunluğu vardır. Çünkü mi'rac yoluyla beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası, bu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem bu hakikate binaen bazı evliya bir dakikada bir günlük işi görmüş. Bazıları, bir saatte bir senelik vazifesini yapmış. Bazıları, bir dakikada bir hatme-i Kur'aniyeyi okumuş oldukları gibi Risale-i Nur'un telifinde de bu bast-ı zaman hakikati çok defa vukua gelmiş.

Ezcümle: On Dokuzuncu Mektup yüz elli sahifedir. Üç yüzden fazla mu'cizatı, kitaplara müracaat edilmeden ezber olarak dağ, bağ köşelerinde dört gün zarfında her gün üçer saat meşgul olmakla mecmuu on iki saatte telif edilmesi; Ramazan Risalesi, kırk dakikada telif edilmesi; Yirmi Sekizinci Söz, yirmi dakikada telif edilmesi bast-ı zamanın vukuunu ispat etmiştir.

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
gösterdiği gibi وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ
zamanı gösterir.)

tayy-ı mekân meselesi şöhret bulmuştur. Ezcümle Kitab-ı Yevakit'in rivayetine göre, İmam-ı Şa'ranî bir günde iki buçuk defa kocaman Fütuhat-ı Mekkiye namındaki büyük mecmuayı mütalaa etmiştir.

Bu gibi vukuat, istiğrab ile inkâr edilmesin. Zira bu gibi garib meseleleri

tasdike yaklaştıran misaller pek çoktur. Mesela, rüyada bir saat zarfında bir senenin geçtiğini ve pek çok işler görüldüğünü görüyorsun. Eğer o saatte o işlere bedel Kur'an okumuş olsa idin, birkaç hatim okumuş olurdun.

Bu halet evliya için halet-i yakazada inkişaf eder. Zaman inbisat eder. Mesele ruhun dairesine yaklaşır. Ruh zaten zaman ile mukayyed değildir. Ruhu cismaniyetine galip olan evliyanın işleri, filleri sürat-ı ruh mizanıyla cereyan eder.

“Denizlerde vukua gelen medd ve cezir gibi...”

Med-cezir, denizin kabarması ve çekilmesidir. Deniz aynı denizdir; fakat bazen sahile yayılır, bazen geri çekilir. Üstad bu tabiat hadisesini zamana misal veriyor. Nasıl denizde genişleme ve çekilme oluyorsa, zamanın idrakinde ve bazı özel hâllerde de genişleme ve dürülme olabilir.

“Evliya arasında da bast-ı zaman...”

Bast-ı zaman, zamanın genişlemesi demektir. Yani dışarıdan bakıldığında birkaç dakika veya birkaç saat gibi görünen bir vakit, içinde çok uzun işlerin yapılmasına imkân verebilir. Mesela normalde bir günde yapılacak bir iş, Allah'ın ikramıyla bir saatte yapılabilir. Bu, zamanın bereketlenmesi ve genişlemesi gibidir.

Deliller ve şahitlikler

Miraç Misali

Üstad'ın verdiği en büyük misal Miraç'tır. Peygamber Efendimiz ﷺ kısa bir zaman içinde çok geniş âlemleri görmüş, beka âlemine girmiş, zamanın dünya ölçüsüyle açıklanamayacak genişliklerine mazhar olmuştur. Miraç'ın birkaç saatlik müddeti, dünya zamanı ile kıyaslandığında binlerce senelik bir genişlik ve ihata taşır.

Beka Âlemi Meselesi

Dünya zamanı ile beka âleminin zamanı aynı değildir. Biz zamanı saat, dakika, gün, yıl gibi ölçeriz. Fakat ahiret ve beka âleminde zaman daha başka bir mahiyet kazanır. Kur'an'da buna işaret eden ayetlerden biri şudur:

وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ

“Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.” Hac 22/47.

Evliyanın Bast-ı Zamanı

Üstad sonra bazı evliyanın bir dakikada bir günlük işi gördüğünü, bazılarının bir saatte bir senelik vazifesini yaptığını, bazılarının bir dakikada bir hatm-i Kur’an okuduğunu ifade ediyor. Burada anlatılmak istenen şudur: Allah bazı kullarına zaman içinde olağanüstü bir bereket ve genişlik ihsan edebilir. Bu, kulun kendi kudretiyle değil, Allah’ın ikramıyla olur.

Risale-i Nur’dan Misaller

Üstad, Risale-i Nur’un telifinde de bast-ı zaman hakikatinin çok defa görüldüğünü söylüyor.

- *On Dokuzuncu Mektup yüz elli sahifedir. Üç yüzden fazla mu’cizati, kitaplara müracaat edilmeden ezber olarak dağ, bağ köşelerinde dört gün zarfında her gün üçer saat meşgul olmakla mecmuu on iki saatte telif edilmesi;*
- *Ramazan Risalesi, kırk dakikada telif edilmesi;*
- *Yirmi Sekizinci Söz, yirmi dakikada telif edilmesi bast-ı zamanın vukuunu ispat etmiştir.*

“Tayy-ı Zaman” Ne Demektir?

Tayy-ı zaman, zamanın dürülmesi veya kısa hissedilmesi demektir. Mesela Ashab-ı Kehf kıssasında geçen şu ayet buna işaret eder:

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ

İçlerinden biri dedi ki: Ne kadar kaldınız? Dediler ki: Bir gün yahut günün bir kısmı kadar kaldık.” Kehf 18/19.

Hâlbuki onlar çok uzun yıllar mağarada kalmışlardı. Onlara göre zaman çok kısa geçmiş gibiydi.

Bast-ı Zaman ile Tayy-ı Zaman Farkı

Bast-ı zaman, kısa bir vaktin uzun bir zaman gibi genişlemesidir. Tayy-ı zaman ise uzun bir

zamanın kısa gibi hissedilmesi veya katlanmasıdır. Biri zamanın açılması, diğeri zamanın dürülmesi gibidir. İkisi de bize zamanın mutlak ve sabit bir çizgi olmadığı; idrak edenin haline, boyutuna ve ruhsal mertebesine göre esneyip genişleyebileceğini bildirir.

“Tayy-ı Mekân” Ne Demektir?

Tayy-ı mekân, uzak mesafenin kısa zamanda aşılmasıdır. Yani normal şartlarda uzun sürecek bir yolculuğun Allah’ın izniyle çok kısa zamanda gerçekleşmesidir. Üstad burada zaman meselesiyle beraber mekân meselesinin de evliya arasında şöhret bulduğunu söylüyor. Maksat şudur: Zaman ve mekân bizim için bağlayıcıdır; fakat Allah’ın kudreti için bağlayıcı değildir.

İmam Şa’rânî Misali

Üstad, Kitab-ı Yevâkî’ten naklen İmam Şa’rânî’nin bir günde büyük bir eser olan Fütûhât-ı Mekkiyye’yi iki buçuk defa mütalaa ettiğini söylüyor. Normal akıl bunu garip görebilir. Fakat Üstad diyor ki: Böyle hâdiseler hemen inkâr edilmemelidir. Çünkü bunları akla yaklaştıran birçok misal vardır.

Rüya Misali

En yakın misal rüyadır. İnsan bazen bir saatlik uykuda sanki bir sene yaşamış gibi olur. Rüyada yolculuk yapar, insanlarla konuşur, korkar, sevinir, birçok hâdise görür. Dışarıdaki saatle belki birkaç dakika geçmiştir; fakat rüyadaki idrak içinde çok uzun işler yaşanmıştır. Demek insanın bildiği zaman ölçüsü tek ve mutlak değildir.

İnsan akli, “Bir dakikada saatlerce kitap nasıl okunur?” veya “Bir saatte yılların işi nasıl yapılır?” diye itiraz edebilir. Üstadımız bu itirazı (istiğrabı/yadırgamayı) bir tecrübeyle yıkar:

Uykuya daldığımızda fiziksel dünyada belki sadece 15 dakika geçer. Ancak rüya âleminde o 15 dakikanın içine günlerce süren yolculuklar, uzun konuşmalar ve olaylar sığdırırız. Tıpkı saniyede binlerce kare (frame) çeken yüksek çözünürlüklü bir sinema kamerasının, gerçek hayatta sadece bir saniye süren bir su damlasının düşüşünü, ağır çekimde dakikalarca süren, her ayrıntının net bir şekilde izlendiği genişletilmiş bir sekansa dönüştürmesi gibi; insan ruhu da rüya boyutunda zamanı genişletir (inbisat).

Rüya ile Kur’an Hatmi Misali

Üstad diyor ki: Eğer rüyada bir saatte bir senelik işler görülebiliyorsa, o hâlde o hâlet içinde Kur’an okunsaydı birkaç hatim okunabilirdi. Yani rüyada zamanın genişlemesi bize bast-ı zaman hakikatini akla yaklaştıran basit bir numunedir. Bu, “evliya hâlinde bunun uyanıklıkta da inkişaf edebileceği” fikrine kapı açar.

“Bu hâlet evliya için hâlet-i yakazada inkişaf eder”

Yakaza, uyanıklık hâli demektir. Normal insan rüyada zamanın genişlemesine benzer hâlleri yaşayabilir. Evliya için ise bu hâl bazen uyanıklıkta inkişaf eder. Yani onların ruhaniyetleri kuvvetlendiği için zaman, bizim hissettiğimiz katılıkta kalmaz; Allah'ın izniyle daha geniş bir mahiyet alır.

“Zaman inbisat eder”

İnbisat, açılmak ve genişlemek demektir. Zaman inbisat eder, yani kısa bir vakit geniş bir iş hacmini içine alabilir. Mesela bir talebenin normalde saatlerce anlayamayacağı bir hakikati, çok kısa bir anda bütün açıklığıyla kavraması buna küçük bir misal olabilir. Bazen bir dakika, insana bir sene kadar ders verir.

“Mesele ruhun dairesine yaklaşır”

Bu çok önemli bir cümledir. Üstad, bast-ı zaman meselesini beden değil, ruhun dairesine bağlıyor. Beden ağırdır, kayıtlıdır, zaman ve mekânla sınırlıdır. Ruh ise daha latif, daha süratli ve daha geniştir. İnsan ruhaniyet kazandıkça, zaman ve mekân kayıtları onun üzerinde eskisi kadar ağır durmaz.

“Ruh zaten zaman ile mukayyed değildir”

Mukayyed, bağlı ve kayıtlı demektir. Ruh, beden gibi zamanın dar ölçüsüne mahkûm değildir. İnsan bazen bir anda çocukluğuna gider, yıllar önceki bir hatırayı yaşar gibi olur, geleceği düşünür, uzak beldeleri hayal eder. Ruhun bu sürati bile onun zaman ve mekânla beden kadar sınırlı olmadığını gösterir.

“Ruh zaten zaman ile mukayyed (kayıtlı/sınırlı) değildir.” İnsan, ruh ve bedenden (cismaniyetten) oluşur. Beden maddidir, hantaldır ve fiziksel zamanın saniyesiyle, dakikasıyla sınırlıdır. Ruh ise nuranidir ve hızı beden çok ötesindedir. Bir evliya veya derin bir mütefekkir, “halet-i yakazada” (uyanıklık halinde) beden ağırliğından sıyrılıp ruhun derecesine çıktığında, artık bedeninin değil, **ruhun hızıyla** hareket etmeye başlar.

Ruh zamanla mukayyet değil. Hissiyat-ı insaniye ruh derecesine çıktığı vakit, o hazır zaman genişlenir; başkalarına nisbeten mazi ve müstakbel olan vakitler, ona nisbeten hazır hükmündedir. On Beşinci Mektup

Hafıza Misali

Bir insan bir saniyede yirmi yıl önceki bir günü hatırlayabilir. O günün kokusunu, havasını, sözlerini, acısını veya sevincini bir anda içinde bulur. Beden yerinden kıpırdamamıştır; fakat ruh ve hafıza zamanın gerisine gitmiş gibidir. Bu bile ruhun zamana karşı ne kadar latif bir mahiyeti olduğunu gösterir.

Hayal Misali

Hayal de ruhun sūratine küçük bir aynadır. İnsan bir anda İstanbul'dan Mekke'ye, çocukluğundan ahirete, yerden yıldızlara gidebilir. Beden odadadır ama hayal çok uzak mesafeleri dolaşır. Elbette hayal hakiki seyahat değildir; fakat ruhun zaman ve mekân kayıtlarından bedene göre daha serbest olduğunu anlamaya yardımcıdır.

“Ruhu cismaniyetine galip olan evliyanın işleri...”

Cismaniyet, beden tarafıdır. Ruhaniyet kuvvetlenir, bedenın ağırlığı geri planda kalırsa insanın hâlleri başka bir sūrat kazanır. Evliyanın işleri “sūrat-i ruh mizaniyla” cereyan eder. Yani onların bazı hâlleri beden ölçüsüyle değil, ruhun sūratıyla anlaşılmalıdır.

Zaman ve mekân Allah'ın yarattığı şeylerdir; Allah'ın kudreti onlara mahkûm değildir. İnsan bedeniyle zamana bağlıdır; fakat ruh cihetiyle zamanın dar kalıplarını aşmaya istidatlıdır. Rüyada bunun küçük numunesi görülür; Miraç'ta en büyük delili ortaya çıkar; evliyada ise Allah'ın ikramı olarak bazı akisleri görünür.

Kısa Hülasa

Bast-ı zaman, kısa vaktin genişlemesidir. Tayy-ı zaman, uzun vaktin dürülmesidir. Tayy-ı mekân, uzak mesafenin kısa zamanda kat edilmesidir. Bunlar akla uzak görünse de rüya, hafıza, hayal, ruhun sūratı ve Miraç hakikati bu meseleleri inkâra değil, anlamaya yaklaştırır. Üstad'ın maksadı da şudur: Garip gördüğün şeyi hemen inkâr etme; çünkü zaman da mekân da Allah'ın emrinde birer mahlûktur.

Nefse bakan dersimiz

İnsanda nebâtî, hayvânî, insanî ve melekî yönler vardır. Nebâtî ve hayvânî hisler insanı daha çok bedene, maddeye, zamana ve mekâna bağlar. Ruh ise daha latif, daha sūratlı ve zaman-mekân kayıtlarından daha serbesttir. İnsan ruhunu terakki ettirip cismaniyetine galip getirdiğinde, ruhun bazı yüksek meziyetleri onda daha fazla görünmeye başlar.

Asıl Terakki Yolu

Bu yükselişin temeli güçlü imandır. İman marifetullahı dönüşür, marifetullah salih amelî doğurur, salih amel takvayı kuvvetlendirir, takva da ruhu günahların ağırlığından korur. Böylece kalp ve ruh inkişaf eder; bedenın, nefsin ve dünyanın baskısı azalır.

Bu Asırdaki Zorluk

Bugünkü asırda insanı maddeye, zevke, gaflete ve günaha çeken sebepler çok arttığı için ruhun cismaniyete galip gelmesi daha zorlaşmıştır. Bu sebeple takva, yani günahlardan korunmak, bu zamanda manevî hayatın temel direği hâline gelmiştir.

Gerekli Şartlar

Ruhun yükselmesi için iman ve marifette derinleşmek, farzları yerine getirmek, sünnete uymak, tefekkür etmek, günahlardan kaçmak, az yemek, az uyumak, az konuşmak, zikirle kalbi temizlemek ve ruhu kuvvetlendiren manevî yolları takip etmek gerekir.

Netice

Özetle insan, sadece bedeninden ibaret değildir. Beden ağırdır, ruh latiftir. İnsan iman, ibadet, takva, tefekkür ve zikirle ruhunu kuvvetlendirirse; ruh cismaniyete galip gelir, insan daha yüksek bir idrak, daha kuvvetli bir maneviyat ve daha geniş bir kulluk ufkuna ulaşır.